

PARTEA DE MĂREȚIE CUJBIANĂ DINSPRE NECESITATE ȘI ÎNTREG

Tudor PALLADI

Abstract

The study of the poet and literary critic Theodor Pallady presents a comprehensive analysis of monographic The name on the temple of truth: Sergiu Victor Cujbă writer (1875-1937) by dr. Claudia Slutu Grama, poet, librarian. Sergiu Victor Cujbă is the author of lyric poems *Homeland and Freedom* (1916) and *Bessarabian Songs* (1919). Lately, the writer, was forgotten by some historians and literary anthologist. Therefore, Mrs C. Slutu Grama started the investigation and reassessment of this personality. The researcher points out, rightly, that "although Cujbă was forced to abandon for a while Bessarabia, the love that has kept for her native land, oppressed peasants never left his heart."

It is worth mentioning that the scientific investigation on the life and work of Sergiu V. Cujbă was based on traditional literary historical survey, focusing on the rigorous text analysis and a complex approach to his life and work, that represents the "novelty of the research". It follows therefrom its usefulness for all readers and the "contribution" to a better understanding of the Bessarabian interwar literary phenomenon.

Keywords: Sergiu Victor Cujbă, history of Romanian literature, the literary Bessarabian phenomenon.

* * *

„Ca și în oricare alt domeniu, în literatură există scriitori care prin opera lor stau sus, dar există și cei care constituie postamentul. Și unii și alții sunt importanți, căci despre valoarea creației lor se poate judeca numai prin comparație. Sergiu Victor Cujbă, ca și mulți contemporani de-ai săi (Ion Buzdugan, Pan Halippa, Olga Vrabie, Tudose Roman, Iorgu Tudor, Olga Crușevan, Lotis Dolonga ș.a.), a fost cel ce a constituit postamentul, având manifestări polivalente.”

Claudia Slutu-Grama

Orice miracol la locul și la timpul său, privit din perspectiva necesității și măreției lui stringente dinspre parte și întreg. La fel și-n cazul incidental-neincident al condeierilor care „prin fapta de creație cea mai modestă” (Tudor Vianu) împlinesc *volens-nolens* acest miracol al contribuției literare minoritare. Mai rar generație care să nu fi dus lipsă niciodată de asemenea reprezentanți dintr-un secol sau altul. E suficient să ne adresăm istoriei literare și faptele se vor elucida pe dată cu de la sine putere de expresie. Cu atât mai mult, când este vorba de literatura națională. Reprezentativ este și exemplul lui Sergiu Victor Cujbă (1875-1937) care ilustrează pregnant acea „lege a echilibrului, a conlucrării dintre cei mari și cei mici”, deși „ne-am obișnuit să-i numim, „minori” (Sava Pânzaru), raportați la „procesul” care „presupune cuprinderea și analiza tuturor factorilor constitutivi ai fenomenului investigat în integritatea lor organică”, după același cercetător literar.

Autorul plachetelor de versuri *Patrie și libertate* (1916) și *Cântări basarabene* (1919), Sergiu Victor Cujbă, contemporanul lui Al. Mateevici, nu s-a înstrăinat niciodată de crezul său artistic intim legat prin nevăzute fibre de „nota națională” și de cea „poporană îndeosebi de dezvoltată” sau de „folclor basarabeu” („basarabenii, zice el, au contribuit într-un însemnat grad la întărirea democrației românești”).

Deși cunoscut mai mult ca poet, el va cultiva în prozele sale „spiritualitatea creștină și oratorică, parte integrantă a însăși ideii de națiune românească” (Mihail Manolescu), patriotismul său dominat fiind ulterior de „formula de orientare poporanistă” (Claudia Slutu-Grama), steriană („faptul marcându-i creația și, într-un anumit fel, viața”, după aceeași cercetătoare literară). Ca orice scriitor de tranziție, „el n-a trăit din scris”, colaborând la diverse publicații ce i-au tipărit versurile, proza, publicistica, traducerile etc., astfel fructificându-și talentul” în măsura în care a putut lucra paralel cu toate că „n-a fost prea alintat de timp”. Conform monografistei C. Slutu-Grama⁶, Sergiu Victor Cujbă în activitatea sa artistică „s-a văzut nevoit să dea preponderență culturalului în detrimentul esteticului”. Este un lucru explicabil, deoarece întotdeauna într-o literatură domeniile își aleg scriitorii, iar aceștia le îmbrățișează potrivit condiției lor sociumane predestinate. Nedreptatea ce i s-a făcut pe parcursul vieții opereii cujbiene după trecerea autorului în eternitate „au determinat-o în bună parte” pe dna C. Slutu-Grama „să porceadă la cercetarea și reevaluarea acestei personalități”, după cum remarcă însăși autoarea. Studiul monografic *Un nume la templul adevărului: scriitorul Sergiu Victor Cujbă (1875-1937)* de criticul C. Slutu-Grama, consacrat vieții și opereii înaintașului, relevă nu numai vocația literară, dar, totodată, pune în lumină metodele obiectivității, comparativă, istorică, logică, deductivă, inductivă etc. pe care le-a utilizat „pentru întregirea tabloului vieții spirituale, sociale și politice a epocii.

Trecută cu vederea de către Ion Pillat (în *Poezii basarabene* (1936) și de către *Antologia Unirii*, precum și de istoricul literar Ion Rotaru, în a cărui istorie literară numele lui S. Cujbă nu-i pomenit, creația autorului basarabeu (lipsă și în alte antologii gen *Ani de luptă: Mesajele unei generații*; ediție de S. Cibotaru, 1969), a determinat-o pe cercetătoare să se aplece asupra unor „aspecte din viața și din activitatea literară” „insuficient studiată”, dar „actuale mai cu seamă”. „Problema analizei concrete și integrarea” scrierilor lui „în contextul tradiționalismului cultural” au făcut-o să porceadă la cercetarea și reevaluarea acestei personalități de odinioară. Dânsa relevă că „drept sursă primară la elaborarea studiului... i-a servit creația artistică” a autorului, „publicistica și traducerile scriitorului, precum și investigațiile cercetătorilor literari P.V. Haneș, E. Levit, V. Badiu, S. Pânzaru, Al. Burlacu și ale altora”. Exegeza întru cunoașterea deplină a procesului literar al timpului și a curentelor literare a apelat la „sintezele semnate de A. Dima, G. Călinescu, N. Manolescu”, precum și la „cărțile istoricilor literari O. Crohmălniceanu, C. Ciopraga, Z. Ornea, B. Munteanu, M. Cimpoi, Al. Burlacu”. De remarcat că „investigațiile științifice asupra vieții și activității lui Sergiu V. Cujbă s-au bazat pe sondajul istorico-literar tradițional, punându-se accent pe analiza textului”, iar „caracterul novator al lucrării constă în faptul că s-a încercat o analiză riguroasă și o abordare complexă a vieții și activității” lui. De aici și utilitatea ei pentru toate categoriile de cititori și prețuitori ai cuvântului scris. Tot de aici și „contribuția” ei... la o mai bună cunoaștere a fenomenului literar basarabeu interbelic.

Născut în zodia armoniei (10 octombrie 1875) Sergiu Victor Cujbă, fiul scriitorului Victor Crăsescu (cunoscut și sub pseudonimul Ștefan Basarabeanu), va face Facultatea de Drept (după absolvirea Liceului „Matei Basarab” în 1895 din București). Studiile sale sunt remarcabile prin formarea lui ca cetățean despre care elocvent ne mărturisește și teza de licență (*Morala omului politic*, 1900), pe care istoricul literar Sava Pânzaru o consideră „un tratat politic”. De fapt, este un studiu. Același cercetător sublinia că „înțelegerea mai profundă a acestei lucrări timpurii poate fi asigurată prin confruntarea ei cu opera literară ulterioară, care, la rândul ei, apare într-o nouă lumină, așezându-se pe o temelie din „poziția” tezei *Morala omului politic*. Întru remarcarea tezei de licență a viitorului scriitor monografista remarcă și opiniile altor exegeți, între care și pe cea a lui Gh. Cardaș care releva: „Nota caracteristică a scrierilor sale, încă din copilărie, este generozitatea și iubirea de patrie. Chiar în lucrarea sa de licență... el s-a străduit să fixeze elementele juridice, politice și sociale ale unității neamului românesc, lucru care îl preocupa pe dânsul ca român basarabeu, mai presus de orice alte idei.”

Între avocatură și literatură autorul a ales chemarea vocației. Practicând avocatura, va colabora la *Calendarul Minervei cu Cântecul lui Jianu* (1901), o creație în stil popular, iar în 1906 cu poemul *Încoronarea*, apoi cu *Haiducul macedonean* (1907).

Debutul în 1896, cu volumul *Povestiri din copilărie* (prefătat de G. Coșbuc), îl va face să candideze, să fie aspirant la Premiul Academiei Române, din 1898. „Comisiunea” însă va „respinge premiarea lui în unanimitate”, după cum era de așteptat. Din 1906 S.V. Cujbă este redactor al ziarului *Basarabia* din Chișinău, „prin voia destinului, dar și din dorința lui Constantin Stere”, apariția gazetei datorându-se tot acestuia. Dar din cauza unui „discurs incendiar în contra boierilor rusofilii” va fi expulzat din Basarabia curând fără vreo „fundamentare juridică, căci ea n-a fost pronunțată de un organ judecătoresc”.

Cercetătoarea subliniază, pe bună dreptate, că, „deși S.V. Cujbă a fost nevoit să abandoneze pentru un timp Basarabia, dragostea ce i-a păstrat-o pământului natal, țărănilor ei oproșiți nu l-a părăsit niciodată”. Născut la Chișinău, va fi legat prin nenumărate fibre de destinul locului și al logosului ca ethos deloc incidental, păstrând în suflet „icoana stelei” ce l-a ales. Studiul monografic consacrat vieții și activității lui scriitoricești de către doamna Claudia Slutu-Grama scoate în evidență multiaspectualitatea preocupărilor lui dictate de promovarea românismului. Lucrarea va da în vileag și acest factor cultural-educativ, sociouman și pedagogic („S. Cujbă devine cunoscut în țară atât prin scrierile sale, cât și pentru lupta dusă în numele idealului național”) deloc lipsit de importanță pentru o conștiință angrenată deplin în transformările societății, inclusiv în cele din sistemul cooperativ. În acest scop, contribuie la apariția *Călăuzei comerțului cooperativ și a furnizorilor de bănci populare* după lucrările mai multor autori, între care și a lui Sergiu Cujbă. Totodată scrie și publică mai multe lucrări, cum ar fi nuvela despre răsoarele țărănești *Marea frescă* etc. Tot acum, în anii 1907-1916, „scrie versuri, proză, face traduceri”, publică în *Calendarul Asociațiunii „Astra”* din Sibiu pe anul 1912... poezia *Cântecul Prutului*, traduce din Gustav Lanson eseul *Cultura germană, umanitatea rusă* etc.

Faptul că Sergiu Victor Cujbă – cunosător bun, de altfel, al limbii franceze – a fost membru al delegației basarabene la Conferința de Pace de la Paris din anii 1919-1920 (după realizarea Unirii tuturor românilor într-un Stat național) îi va cauza prejudicii ulterioare, post-mortem, în perioada sovietică. Mai-marii zilei îi vor interzice publicarea lucrărilor, punându-le „la index”. Cât privește activitatea lui în domeniul cooperăției aici i-a „revenit misiunea de a împăca spiritele și de a conlucra întru prosperarea cooperăției”. Or, „cooperativele, după cum opinează cercetătoarea, fiind o instituție financiară și economică, trebuiau să fie puse sub controlul legal și financiar al Statului Român”. Monografista C. Slutu-Grama va concluziona pe bună dreptate că „meritul lui S.V. Cujbă într-o bună organizare a cooperăției basarabene este considerabil și indiscutabil, dânsul punându-și în aplicare toate virtuțile și forțele fizice și intelectuale de care dispunea”. Autoarea va reliefa concomitent că S.V. Cujbă „nu s-a mulțumit să fie în toate posturile în care a lucrat doar un funcționar, ci s-a străduit să fie un om care a căutat să pătrundă în tainele sufletului basarabean și prin aceasta să-și cunoască mai bine compatrioții. Tactul și bunăvoința sa, ne dezvăluie autoarea studiului, în această privință sunt de admirat. De aceea, înclinăm a crede că succesul lui în misiunea grea și plină de răspundere, pe care și-a impus-o în cooperăția basarabeană se datorește în mare parte acestui fapt: de aceea opera lui este demnă de a fi relevantă mai ales după acest dublu aspect: activitatea de cooperativ și activitatea de scriitor, dar și cea de om înțelegător al sufletelor celor în mijlocul cărora era chemat să activeze”. De aci și concluzia justă și la obiect privind activitatea cujbiană în spațiotimpul de atunci din Basarabia interbelică: „El (S.V. Cujbă – n.n., T.P.) a făcut și publicistică cooperativă, piese de teatru cooperativ, a compus versuri și cântece cooperativiste, și-a fructificat energia în diverse domenii.”

Activitatea cultural-artistică a scriitorului din perioada 1918-1937 denotă încadrarea lui fructuoasă în Societatea Istorico-Literară „B.P. Hasdeu”, la ședințele căreia „se dezvăluia mărețul trecut al neamului nostru, se făcea cunoscută bogăția literaturii, a graiului, portului și obiceiurilor românești”, care-i „întrunea pe toți intelectualii din Chișinău, încălzindu-i la focul sacru al iubirii de neam și Patrie”. Aici el va ține bunăoară o comunicare ce ulterior se va transforma într-o nuvelă istorică pe nume *Poetul Antioh Cantemir și țarul Petru*. La o altă ședință, din februarie 1919, va citi balada *Fuga robilor*. Tot în acest an S.V. Cujbă publică la Editura „Luceafărul” placheta *Cântece basarabene*. Iar în 1922 publică ediția a II-a a compendiului său *Viața și luptele lui Ștefan cel Mare* și poemul *Chemarea lui Ștefan cel Mare*. Ulterior vor vedea lumina tiparului piesele *Cinstiții pionieri ai cooperăției* (1926), *Unindu-ne, învingem!* (1928), *Între inimă și pungă sau Cooperăția e leacul* (1931) etc. Tot în 1928, mai editează, la Chișinău, și culegerea de versuri *Îndemnuri și pilduri cooperativiste* și, la București, cartea *Din minunile cooperăției* (1929). Ultima carte a autorului *Înmurii de înfrățire: stihuri cooperativiste* – va apare în anul premorții sale (1936). După cum ne informează exegeta, S.V. Cujbă a fost înmormântat lângă Vasile Țanțu – comilitonul și adeptul răspândirii cunoștințelor cooperativiste în rândul populației basarabene – la Cimitirul Central din Chișinău. Autoarea remarcă însă și acest amănunt: „Cercetătorul literar Lurie Colesnic își aducea aminte, cum împreună cu regretatul Vasile Badiu, un mare îndrăgostit de literatura basarabeană interbelică, au încercat în câteva rânduri să identifice mormântul autorului *Înmurii Basarabiei Unite*, dar, cu regret, n-au mai reușit să-l găsească. Fusese rătăcit de administrația cimitirului.”

Destinul este destin. După plecarea la cele veșnice nu mai contează nici „cea mai înaltă distincție a țării” și nici „funeraliile naționale”. Rămâne doar lucrarea aceluia ce și-a împlinit condiția și nu atât poate „pierderea grea atât pentru mișcarea cooperativă din Basarabia, cât și pentru publicistica românească în genere”, după cum menționează autoarea studiului dintr-o convingere generală, deși totuși profundă și sinceră. Or, ceea ce este meritoriu e că monografia atestă un exemplu de acribie rară și de-o dăruire temerară cercetării aprofundate pe orizontală și pe verticală. Cât face doar răsoirea a sute de volume, legate de viața și activitatea predecesorului, scriitorului care și-a consacrat tot elanul căutărilor unui singur scop nobil – de a-și sluji cu credință țara, neamul în momentele lui astrale și făuritoare de până la Unire și în anii de după ea. Însuși universul studiului este unul constituit cu multă participare sufletească, punând în relație toate detaliile ce contribuie la realizarea totală, din interior, a vieții și activității scriitorului pe fundalul întregii epoci / perioade basarabene interbelice.

Universul poetic, Poezia angajată, Versurile de circumstanță, Remodelarea împrumuturilor străine remarcă în fond configurarea unui portret literar cristalizat indirect prin analizele creației predecesorului din perspectiva istorico-literară a fenomenului dat din Basarabia primelor trei decenii din secolul al XX-lea.

Cunoscut totuși mai mult ca poet, Sergiu Victor Cujbă (mai semnând: Sergiu-Victor Cujbă; Sergiu V. Cujbă-Crășescu) și-a încercat forțele creatoare în proză, dramaturgie, publicistică și traduceri. Tradiționalist, „a cultivat cu perseverență o turburătoare lirică de dragoste, versuri de o rară finețe despre acest etern sentiment nobil al omenirii”. Influențele clare din M. Eminescu și V. Alecsandri nu sunt trecute cu vederea, ci, din contra, sunt urmărite cu atenție, exegeta remarcând din capul locului că „opera eminesciană a avut asupra lui Cujbă un impact puternic în primele debuturi poetice, ca, de altfel, și asupra a zeci și sute de tineri poeți din diferite generații. Această influență l-a ajutat să se inițieze în miracolul inefabil al literelor. [...] Înfrățirea poeziei eminesciene aduce nu numai nuanțe și detalii. Se întâlnesc în poezia sa din adolescență fraze întregi citite și reluate din poezia lui Mihai Eminescu. [...] De la Eminescu tânărul poet a împrumutat și unele titluri: *Doină, Cântec bătrân, Amintiri (în metru antic)* ș.a.” Monografista va prețui cu inima deschisă poezia cujbiană fără a întârzia mult asupra mesajului liric, va evidenția înclinația autorului spre cultivarea tropilor: „Metafora originală, subtilă, este una din calitățile incontestabile ale liricii poetului. Forma versurilor, ritmica perfectă și plasticitatea figurilor de stil conferă liricii de dragoste... o puternică trăire interioară”. Notorii sunt și aprecierile / judecățile emise pe marginea poeziei angajate a lui S.V. Cujbă: „În definitiv, poetul a renunțat la modelul din tinerețe, însușindu-și, după 1906, motivele sociale și cultivând, pentru o perioadă destul de mare, o poezie ce purta un laitmotiv – era crezul Unirii, al întregirii „celor patru trunchiuri”, iar mai apoi a aprofundat tema cooperăției și a muncii în cooperative și poezia eclesiastică”. Accentul pus asupra rolului pe care l-a jucat în viața și activitatea compatriotului nostru din secolul al XX-lea de către cercetătoare este unul care decurge din întregul efort literar al înaintașului S.V. Cujbă din perioada interbelică: „Profesiunea de credință, exprimată cu vocație în versurile publicate în paginile ziarului *Basarabia* din Chișinău la 1906 și în culegerile *Patrie și libertate* și *Cântări basarabene*, în periodice, este o dovadă grăitoare că poetul a fost exigent față de epoca lui, față de sine și față de Patrie, căci tematic poezia lui se axează pe aceste coordonate.

Pentru noi S.V. Cujbă a fost și rămâne un exemplu de demnitate, de corectitudine, de dărzenie și de supremă dăruire unei cauze nobile, de slujire conștientă literaturii române. Scriitorul a fost un luptător, el a știut în permanență să cucerească niște poziții și să le mențină, să le extindă. Tradiționalismul său confirmă existența fenomenului românesc pe care încearcă să-l fixeze în esențialitatea sa, exprimându-l militant în forme și simboluri sugestive”. Vorbind de colaborarea sa la *Basarabia*, autoarea subliniază că, deși „el n-a publicat multe versuri

aici, însă ceea ce-a văzut lumina tiparului poate fi considerat ca o reală contribuție a sa la dezvoltarea poeziei basarabene a timpului”, relevând totodată că „două publicații – poeziile *Basarabiei și Rugăciunea basarabeanului* („ultima, crede cercetătoarea, l-o fi inspirat pe Ion Buzdugan să scrie poezia *Basarabiei* în 1916”) te mișcă până la fiori prin durerea autorului pentru „pământul sfințit prin crâncene războaie”, pentru „a graiului miere” ș.a. Autorul dădea dovadă de o adevărată bărbăție, când își chema „robta glie” să-și înalțe „fruntea îndurerată”, să-și cheme fiii pentru a-i face „falinic scut”. „Una din «stelele» care au arătat românilor calea spre unire a fost Sergiu Cujbă”, rezumă exegeta. De reținut și alte note ale discursului critic al monografistei: „Poezia socială și cea de protest a lui Cujbă constituie partea rezistentă a plachetei *Patrie și libertate* (apărută în 1916 – n.n., T.P.): *Pătimirea pribeagului, În țară, Să ne unim, Grăul nemuritor* etc. Ele contrazic afirmația criticii literare sovietice moldovenești că „Sergiu Cujbă n-are versuri în care să se fi reflectat direct mișcarea de eliberare a maselor truditoare în perioada istorică de la începutul secolului XX”.

Relevante și judicioase sunt și glosele privind relația poet-Patrie, poet-Neam din volumul respectiv: „Textele... veneau să-l prezinte pe S. Cujbă prin ceea ce avea el mai valoros în domeniul poeziei la acea dată, dezvoltând interesul său constant pentru istoria și viitorul țării... poziția sa de prețuitor al frumosului și de cultivator al sentimentelor nobile pentru poporul din sânul căruia făcea parte. Poezia militantă a autorului a dat o expresie aparte a entuziasmului patriotic pentru cauza eliberării Basarabiei, dar și pentru lupta dusă de «cele patru trunchiuri românești» pentru unirea viitoare, unire ce s-a înfăptuit în mărețul an 1918”. Sau: „Motivul social însă nu epuizează tematica liricii lui Cujbă. [...] Având un suflet gingaș și sensibil, a scris și mai târziu... poezii duioase de dragoste, puțin melancolice, dar tulburătoare, nuanțate de-o sinceritate nesimulată: *Noapți de vară, Întâiul vis, La clavir, Cuibul, Cântec de seară, Doina* etc. [...] În poezia lui Sergiu Victor Cujbă se simte uneori un tempo rememorativ, elegiac, iar alteori descoperi ale nuanțelor afective în frazarea folclorică. [...] Unele versuri ale poetului, reprezentant de frunte al generației care a fărâșit Unirea de la 1918, au fost incluse în manualele școlare ale epocii. În acest sens poate fi consultat, de exemplu, manualul lui Ștefan Ciobanu *Carte de cetire pentru școlile primare* (Chișinău, 1918). Versurile de circumstanță sau, după cum le definește criticul literar Mihail Dolgan, poezia ocazională, în sensul larg al cuvântului este «poezia prilejuită de o anumită realitate a actualității imediate, de un important eveniment, fapt, acțiune, dată comemorativă ș.a.m.d.» și a fost nu doar acceptată de marii noștri clasici, dar și intens cultivată de ei, «ea constituind un dat obiectiv al actului de creație, o necesitate interioară a «artistului, o piatră de încercare a talentului».

Sergiu Cujbă a scris și el poezie ocazională sau versuri de circumstanță, realitatea oferindu-i, vorba lui Goethe, «și prilejul, și motivul». [...] Regalist convins, ca și Vasile Alecsandri, de a cărui poezie a fost, de asemenea, influențat, Cujbă a găsit culorile și tonalitatea necesară pentru a descrie cu un fast deosebit serbarea [...]. [...] Poetul a găsit pentru fiecare personalitate evocată tonalitatea ce o caracteriza cel mai pregnant, într-un anumit domeniu, fie în cultură, fie în cooperatție, printr-o metaforă sau epitet potrivit la locul potrivit.” Ori: „S. Cujbă a practicat în poeziile sale versul clasic, cu rimă și ritm. Rămâne de neînchipuit, cum el n-a utilizat niciodată, chiar în tinerețea sa, versul liber și grafismul, care, aproape în România au fost acceptate de scriitorii încă din anul 1904. „Introdus încă în 1904 de promotorii acțiunii de la «Linia dreaptă» și, în special, de Tudor Arghezi, în *Agate negre*, apoi de G. Bacovia și de marea majoritate a poezilor care au avut ca puncte de reper occidentale, succesiv, simbolismul, apoi dadaismul, versul liber a fost experimentat ca un fin instrument de mlădiere [...]”, pe urmă „s-a revenit la alexandrin și la catren ca la o strânsoare necesară perfecțiunii”, scria criticul literar Șerban Cioculescu la 1933. Poezia era în concepția scriitorului nostru „o stare de suflet ajunsă la expresie printr-o stare de conștiință artistică”.

„Volumele pe care le-a semnat Sergiu Victor Cujbă pe parcursul activității sale creatoare, subliniază exegeta, l-au direcționat să se apropie de poezia ecleziastică, aceasta constituind o treaptă spre maturizarea creației lui.” Și pe bună dreptate, deoarece, „în acele versuri el a dat dovadă, relevă în continuare criticul și istoricul literar C. Slutu-Grama, de sensibilitate poetică, excelând în poezia lirică descriptivă, a cărei frumusețe stă în detalii, deși ansamblul joacă un rol important. Circulă, în cele mai multe din poeziile autorului, un sentiment religios, înveșmântat într-o formă simplă la prima vedere, care ne amintește uneori de-a dreptul tonalitatea populară”. Ea nu evită confruntarea de idei în linia generațiilor: „Spre deosebire de tatăl său, Victor Crășescu, caracterizat ca un ateu, fiul, se poate spune, s-a distins în mod deosebit prin religiozitatea sa profundă, fapt confirmat de legendele și poemele sale cu un conținut religios, publicate, mai ales, în revista chișinăuiană *Luminătorul*.”

Și mai precis se referă în următorul alineat autoarea la acest moment din activitatea literară cujbiană legată de publicația respectivă: „În paginile *Luminătorului* S. Cujbă își face apariția în 1935 și continuă să publice aici până la sfârșitul anului următor după care, probabil din cauza înrăutățirii sănătății, încetează colaborarea la revistă. Metamorfoza tematică, în mare măsură, puțin așteptată (neobișnuită parcă), abandonarea creației laice (cu preponderență cooperatistă) în folosul scrierilor cu conținut ecleziastic ar putea fi explicată prin mutații morale și psihologice, condiționate de starea sănătății, însă n-ar fi just să tragem o linie de demarcație între tematica exploatarea mai înainte și cea religioasă, deoarece motivele biblice folosite de scriitorul basarabean au și ele la bază categorii etice și morale de cea mai înaltă probă și comportă un solid fond educativ.” Or, exegeta în opiniile sale pornește de la anumite realități care nu pot fi dezmințite, de vreme ce au o logică a lor: „*Luminătorul* n-a fost o publicație științifică, ci una cu caracter popular, adresată, în primul rând și în temei, enoriașilor simpli, cu precădere celor de la țară. Cu alte cuvinte, S.V. Cujbă, ca și ceilalți autori ai revistei, trebuia să se conformeze scopului de bază urmărit de redacția publicației: luminarea cititorilor, dar cu alte mijloace de influență asupra lor. În timp ce munca în cooperatție asigură bunăstarea materială a populației, revista *Luminătorul* lecuia și îmbogățea sufletele oamenilor. Adică scrierile religioase ale lui S.V. Cujbă erau o continuare a muncii sale de totdeauna pusă în slujba acelorași oameni din popor, dar în alt registru.”

De menționat neapărat și alte caracteristici ale discursului critic al distinsei cercetătoare-poete și bibliograf remarcabil: „Binele și răul, lumina și întunericul, cinstea și trădarea, pizma și lăcomia, tendința de a face bine oamenilor, opusă dorinței de a face rău, constituie doar o parte din arsenalul categoriilor și valorilor morale puse în discuție de către Sergiu Cujbă în versurile sale religioase. Se prea poate că el a fost influențat într-un fel de poezia religioasă a lui Mateevici, pe care l-a cunoscut personal încă din 1906, de versurile altor poeți.” Monografista va lămuri în detalii calea aleasă de poet și de preferințele lui creatoare dictate de „înțelegerea justă a necesității”, precum subliniau odinioară teoreticienii și esteticienii din secolul trecut: „Pentru a-și realiza intențiile, era nevoie ca poetul să recurgă la îmbinarea lirismului cu epicul, menit în versuri să-l dinamizeze pe cel dintâi, să-i dea o motivație solidă și o comunicativitate umană. Acest lucru nu se putea rezolva decât prin resurecția baladei și a legendei. În baladă, mai ales, autorul a aflat nu numai o formă prozodică medievală, ci și spațiul unor posibile desfășurări ale liricului prin anexarea unor domenii aparținând nominal epicului și dramaticului.” Glosele critice ale exegetei au o configurație echilibrat polemică și imnică fără a depăși zonele firescului dictat de poezia ecleziastică, de temele creștinismului și de „îndemnul sentimentului religios”, de „valoarea literară prin limbaj, metafore, comparații, dar mai ales, prin mesajul moral purificator”.

Inspirate în toate domeniile explorate, inclusiv în „genul epic” (*În lumea celor mici, Glorificarea trecutului prin viziunea prezentului, Între fantastic și real, Tentația sacralului*), sau în dramaturgie, ori în publicistică, exegeza doamnei C. Slutu-Grama, doctor în filologie, istoric literar și bibliograf, consacră cu certitudine un cercetător generos dedat cu trup și suflet logოსului ca ethos. Preocuparea sau „încercarea, cum zice savantul S. Pânzaru, doctor habilitat în filologie, de a-l reabilita pe S.V. Cujbă și de a-l readuce printre noi – ce-i drept cu mare întârziere – o întreprinde și face acest lucru cu izbândă indiscutabilă”. Or, „numele dânsa le comunică cititorilor prezentei monografii ce i-a putut îndemna pe vigilenții cenzeri de la Chișinău să-l închidă în temnița tăcerii pe acest om și scriitor foarte pașnic și fără deosebite „păcate” politice și ideologice.

Și totuși, autoarea cărții ne convinge cu materiale inedite de arhivă că cei care l-au condamnat pe S.V. Cujbă la muțenie de lungă durată se răzburau pentru faptul că acesta a participat ca delegat la Paris, din partea Basarabiei, la promovarea *Tratatului de pace* după unirea acestei provincii cu România. Monografia însă ne mai comunică un amănunt nu mai puțin semnificativ: „Cei care-l judecau post-mortem pe

S.V. Cujbă numai decît erau informați că acesta, la 24 ianuarie 1937, adică cu o lună și ceva înainte de moarte, fusese decorat de regele României cu ordinul *Regele Ferdinand I* în grad de Cavaler. Înalta distincție, fără a discuta prea mult, i-a fost încredințată numai decît scriitorului-patriot basarabean cu ignorarea adevărului elementar că decorația îi fusese decernată de șeful suprem al Statului Român unui cetățean român.” Concluzia savantului și colegului de breaslă al cercetătoarei vieții și activității scriitorului basarabean din perioada interbelică este una pe măsura vocației analistei-poete șaptezeciste Claudia Slutu-Grama care, conform dumneaei, „îi ajută... lui Sergiu Victor Cujbă să evadeze din anonim. Însă această evadare poate fi calificată – și nicidecum din vina autoarei – doar parțială atîta timp cît îi va rămîne needitată opera, cel puțin într-o selecție a celor mai valoroase texte poetice și de proză, pentru a demonstra că acest literat, uitat și numit *minor*, n-a fost chiar atît de... minor”, după cum mărturisesc scrierile lui apărute în publicațiile vremii, precum și în volume aparte (gen plachetele de versuri *Patrie și libertate* (1916) și *Cântări basarabene* (1919) etc., etc.

Rezumativ, travaliul de mult așteptat *Un nume la templul adevărului: scriitorul Sergiu Victor Cujbă (1875-1937)* de dna Claudia Slutu-Grama, Om Emerit al Republicii Moldova, coautor al catalogului general *Cartea Moldovei* (1643-1945), vol. I și II (distinsă cu Premiul I al Prezidiului AȘM pe anul 1991), autoare a cărților *Prin galaxia Byblos* (investigații istorico-literare) și *Pagini de istorie a statului și dreptului în Moldova* (coautoare), alături de lucrările cercetătorilor de ieri și de azi din perioada interbelică și din domeniile respective, reprezintă firește un mod evident de atitudine personală conștiințioasă și responsabil analitică finalmente care țin de „spiritualitatea creștină și ortodoxă, parte integrantă a însăși ideii de națiune românească” (M. Manolescu). Apoi, privită din perspectiva unității cultural-spirituale, monografia policromă completează în chip fericit ideea complexă de carte și de cultură, de activitate socioumană exponențială și originală care lărgeste prin cuprindere și pătrundere însuși sensul activ al cunoașterii literare.

Partea de măreție totală (documentată cu note și surse substanțiale și de necesitate a contribuției literare modest-minoritare cujbieni desigur ține în definitiv nu de un miracol propriu-zis, ci mai degrabă de o intensă activitate „preponderent culturală în detrimentul esteticului”, care cu încetul s-a transformat în una fenomenală, alimentată siguramente de-o vocație și dăruire pe potrivă întru constituirea și cristalizarea generaționistă a conștiinței colective. Poezia, proza, exersările în dramaturgie, publicistica și traducerile / tălmăcirile „foarte variate ca substanță ideatică și viziune artistică, ca structură compozițională și transfigurare lirică, unele versuri de-ale poetului, adevărate creații literare, se caracterizează prin imagini și simboluri „autentice, prin comparații și metafore revelatoare”. „Desigur, conchide cercetătoarea, există în scrierile lui poetice și poezii mai puțin reușite..., în raport cu virtuțile întregii creații”, de vreme ce autorul „a creat în măsura talentului și a timpului”, „fascinat de orizonturi noi”, „caracterizat printr-un activism necesar epocii, după cum au fost angajați, de altfel, majoritatea reprezentanților generației literare de atunci”. Este un adevăr iluminat din interior de însăși condiția socioumană a cunoașterii de sine și de lume dinspre Cuvânt.

¹Ultimele lucrări apărute în cadrul Laboratorului... sunt: *Eugen Cioclea în dioptria criticii și studiilor literare*. Antologie de Vitalie Răileanu și Dumitru Crudu. – Chișinău: Foxtrot, 2015. – 212 p.; *Lector in libris. Scriitori basarabeni despre lectură, carte, bibliotecă: o antologie*. Selecție și traducere în I. rusă: Ivan Pilkin. – Chișinău: Foxtrot, 2015. – 296 p.

²Disponibil: http://www.ceruldinnoi.ro/pages/Anne_Ancelin_Schutzenberger.htm

³Nu s-a făcut o eșantionare. Toți cei 25 de scriitori și artiști plastici au fost întâlniți la activitățile organizate de BM sau de alte instituții în perioada august-septembrie 2015.

⁴Interviul a fost oral. Metodologia – întrebare / răspuns prompt.

⁵*Ce este serendipitatea?* Disponibil: http://www.ceruldinnoi.ro/pages/Anne_Ancelin_Schutzenberger.htm

⁶Slutu-Grama, Claudia. *Un nume la templul adevărului: scriitorul Sergiu Victor Cujbă (1875-1937)*: studiu monografic. Ediția a II-a. – Iași: TipoMoldova, 2013. – 200 p. – ISBN 978-606-676-232-8.